

Monitoring działań w UE (legislacja, publikacje) – 8 listopada 2024 r.

- **Informacje generalne o prawie UE – akty prawne i dokumenty strategiczne**

Działania w dziedzinie klimatu – wiążące roczne redukcje emisji gazów cieplarnianych (2021–2030) – Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/842 z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie wiążących rocznych redukcji emisji gazów cieplarnianych przez państwa członkowskie od 2021 r. do 2030 r. przyczyniających się do działań na rzecz klimatu w celu wywiązania się z zobowiązań wynikających z Porozumienia paryskiego

Rozporządzenie (UE) 2018/842 ma zastosowanie od 9 lipca 2018 r. Rozporządzenie, określane mianem rozporządzenia w sprawie wspólnego wysiłku redukcyjnego, zmienione rozporządzeniem (UE) 2023/857, ma na celu ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z sektorów transportu krajowego (z wyłączeniem lotnictwa), budownictwa, rolnictwa, drobnego przemysłu i odpadów. Sektory te odpowiadają za prawie 60% ogółu emisji w Unii Europejskiej (UE). Emisje gazów cieplarnianych to emisje dwutlenku węgla, metanu, podtlenku azotu, fluorowęglowodorów, perfluorowęglowodorów, trójfluorku azotu i heksafluorku siarki. Rozporządzenie zmieniające (UE) 2023/857 ma zastosowanie od 16 maja 2023 r.

W tym celu rozporządzenie ustanawia cele na 2030 rok w zakresie redukcji emisji gazów cieplarnianych w państwach członkowskich UE. Określa również zasady ustalania rocznych limitów emisji gazów cieplarnianych, wyrażonych w rocznych uprawnieniach do emisji, na lata 2021–2030, które stopniowo prowadzą do osiągnięcia wyżej wymienionych celów. Rozporządzenie to stanowi część zbioru strategii i działań mających na celu ograniczenie emisji w UE o co najmniej 55% do 2030 roku, zgodnie z wymogami rozporządzenia (UE) 2021/1119 określanego mianem europejskiego prawa o klimacie, które nadało unijnemu celowi osiągnięcia neutralności klimatycznej do 2050 roku prawnie wiążący charakter.

Nie wszystkie państwa członkowskie dążą do tego samego celu na 2030 rok. Rozporządzenie rozkłada odpowiedzialność za redukcję emisji gazów cieplarnianych zgodnie z zasadami sprawiedliwości i racjonalności ekonomicznej. Do 2030 roku państwa członkowskie muszą zmniejszyć swoje poziomy emisji gazów cieplarnianych z 2005 roku o wartość procentową określoną w kolumnie 2 załącznika I, która wynosi od 10% (Bułgaria) do 50% (Dania, Niemcy, Luksemburg, Finlandia i Szwecja).

Komisja Europejska jest uprawniona do przyjmowania aktów wykonawczych określających indywidualne roczne przydziały uprawnień do emisji państw członkowskich na lata 2021–2030, wyrażone w tonach ekwiwalentu CO₂, zgodnie z trajektoriami liniowymi określonymi w rozporządzeniu. Biorąc pod uwagę fakt, że cele na 2030 rok i system ścieżek prowadzących do ich osiągnięcia zostały zmienione w 2023 roku, Komisja zmieni w 2023 roku decyzję wykonawczą Komisji (UE) 2020/2126, aby zaktualizować liczbę uprawnień do emisji przypisanych państwom członkowskim w latach 2023–2030.

Przepisy o elastyczności zawarte w zmienionym rozporządzeniu umożliwiają państwom członkowskim:

- wypożyczenia, w ramach określonych limitów, uprawnień do emisji z następnego roku w celu pokrycia nadwyżki emisji w danym roku;
- zaoszczędzenia, po spełnieniu określonych warunków, nadwyżki uprawnień do emisji do wykorzystania w kolejnym roku;

- przekazanie do 10% (w latach 2021–2025) oraz do 15% (w latach 2026–2030) rocznego przydziału innemu państwu członkowskiemu;
- kompensowanie, z zastrzeżeniem spełnienia określonych warunków, wszelkich nadwyżek swoich emisji poprzez pochłanianie gazów cieplarnianych wynikające z użytkowania gruntów, zmiany użytkowania gruntów i gospodarki leśnej (zgodnie z rozporządzeniem LULUCF).

Dziewięć państw członkowskich (wymienionych w załączniku II: Belgia, Dania, Irlandia, Luksemburg, Malta, Niderlandy, Austria, Finlandia i Szwecja) może anulować ograniczony odsetek swoich uprawnień w ramach systemu handlu uprawnieniami do emisji do łącznego maksymalnego poziomu 100 milionów ton ekwiwalentu CO₂, aby zrekompensować zbyt wysokie emisje w sektorach podlegających rozporządzeniu ESR. Państwa członkowskie muszą powiadomić Komisję do dnia 31 grudnia 2023 roku, jeśli zamierzają skorzystać lub kontynuować korzystanie z ograniczonego umarzania uprawnień w ramach systemu handlu uprawnieniami do emisji.

Komisja przeprowadzi kontrole zgodności w 2027 roku (dotyczące emisji w latach 2021–2025) i 2032 roku (dotyczące emisji w latach 2026–2030). Jeśli kontrole te wykażą, że w danym roku, po wykorzystaniu wyżej wymienionych mechanizmów elastyczności, państwo członkowskie nie ma wystarczających przydziałów emisji, aby pokryć wszystkie swoje emisje gazów cieplarnianych, nadwyżka emisji zostanie pomnożona przez 1,08, a wynik zostanie dodany do emisji wygenerowanych w kolejnym roku.

Państwa członkowskie, które spełniają określone kryteria dotyczące produktu krajowego brutto i emisji gazów cieplarnianych, mogą otrzymać ograniczoną liczbę przydziałów z rezerwy bezpieczeństwa zawierającej do 105 milionów ton ekwiwalentu CO₂, aby zrekompensować emisje, które mogą wytworzyć, przekraczając swoje cele na 2030 rok.

Komisja:

- dostosowuje i publikuje roczne limity emisji dla każdego państwa członkowskiego;
- zapewnia dokładną kontrolę, za pośrednictwem rejestru Unii, przestrzegania zasad rozporządzenia;
- weryfikuje rozporządzenie i przedkłada sprawozdanie Parlamentowi Europejskiemu oraz Radzie Unii Europejskiej w ciągu 6 miesięcy od każdego globalnego przeglądu przeprowadzonego w ramach porozumienia paryskiego. Sprawozdanie to będzie zawierało w szczególności ocenę zapotrzebowania na dodatkowe polityki i środki UE w związku z koniecznymi redukcjami emisji gazów cieplarnianych w ramach na okres po 2030 roku, a w stosownych przypadkach mogą mu towarzyszyć wnioski ustawodawcze.

Rozporządzenie (UE) 2018/842 zmienia również rozporządzenie (UE) nr 525/2013, które zostało następnie uchylone i zastąpione rozporządzeniem (UE) 2018/1999.

Więcej informacji:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=celex:32018R0842>

- **Prowadzone procesy konsultacyjne, projekty, stanowiska:**

1. [Mechanizm dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji CO₂ \(CBAM\) – upoważnianie zgłaszających](#)

Konsultacje publiczne przepisów prawa ochrony środowiska w UE (działania w dziedzinie klimatu) – zgodnie z założeniami [Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady \(UE\) 2023/956 z dnia 10 maja 2023 r. ustanawiające mechanizm dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji CO₂](#) oraz [Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady \(UE\) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z](#)

przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych – projekt rozporządzenia wykonawczego ustanawiającego zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/956 w odniesieniu do warunków i procedur związanych ze statusem upoważnionego podmiotu składającego deklarację CBAM – Etap legislacyjny – Projekt aktu prawnego. Ostateczny termin na przesłanie opinii to 27 listopada 2024 r.

Rozporządzenie (UE) 2023/956 określa zasady składania wniosków o nadanie statusu upoważnionego podmiotu składającego deklarację CBAM oraz ustala kryteria i procedury przyznawania takiego upoważnienia.

Importerzy muszą złożyć wniosek, aby móc importować towary wymienione w załączniku I do rozporządzenia (UE) 2023/956 na obszar celny Unii. Importerzy energii elektrycznej, do których stosuje się art. 5(4) tego rozporządzenia, mają być uznawani za upoważnionych deklarantów CBAM bez konieczności składania wniosku.

Komisja ma przyjąć przepisy wykonawcze dotyczące składania wniosków i procedury udzielania zezwoleń, należycie uwzględniając potrzebę zminimalizowania obciążeń administracyjnych poprzez automatyzację procedur i samodzielne deklarowanie informacji w możliwie najszerszym zakresie.

W ramach tej inicjatywy określone zostaną procedury i warunki udzielania upoważnień zgłaszającym w ramach CBAM.

Zdefiniowane zostaną:

- komunikacja między wnioskodawcą, właściwym organem i Komisją
- format wniosku i procedury składania wniosku za pośrednictwem rejestru CBAM
- procedura, której musi przestrzegać właściwy organ, oraz terminy rozpatrywania wniosków
- przepisy dla właściwego organu dotyczące identyfikacji upoważnionych zgłaszających w odniesieniu do importu energii elektrycznej.

Aby zapewnić, że właściwy organ podejmuje decyzję na podstawie kompletnego i aktualnego zestawu informacji, wnioskodawca powinien mieć możliwość, zanim właściwy organ podejmie decyzję, zażądania korekty informacji podanych we wniosku, wraz z uzasadnieniem takiego żądania. Prawo to powinno być bez uszczerbku dla prawa wnioskodawcy do uzyskania od administratora danych, w dowolnym momencie, sprostowania jego nieprawidłowych danych osobowych, zgodnie z art. 16 rozporządzenia (UE) 2016/679.

Link: <https://pracodawcy.pl/mechanizm-dostosowywania-cen-na-granicach-z-uwzględnieniem-emisji-co2-cbam-upowaznianie-zglaszajacych/>

2. Mechanizm dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji CO₂ (CBAM) – ustanowienie rejestru CBAM

Konsultacje publiczne przepisów prawa ochrony środowiska w UE (działania w dziedzinie klimatu) – zgodnie z założeniami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/956 z dnia 10 maja 2023 r. ustanawiające mechanizm dostosowywania cen na granicach z uwzględnieniem emisji CO₂, Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1725 z dnia 23 października 2018 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych przez instytucje, organy i jednostki organizacyjne Unii i swobodnego przepływu takich danych oraz Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych – projekt rozporządzenia wykonawczego ustanawiającego zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/956 w odniesieniu do rejestru CBAM – Etap

legislacyjny – Projekt aktu prawnego. Ostateczny termin na przesłanie opinii to 28 listopada 2024 r.

Rozporządzenie (UE) 2023/956 nakłada na Komisję obowiązek utworzenia na poziomie Unii znormalizowanej i bezpiecznej elektronicznej bazy danych do zarządzania certyfikatami CBAM, deklaracji CBAM, wniosków o uzyskanie statusu upoważnionych deklarantów CBAM oraz rejestracji operatorów instalacji, a także do zapewnienia dostępu, obsługi spraw i poufności, w szczególności poufnych informacji przekazywanych przez operatorów. Komisja zdobyła już doświadczenie w tworzeniu rejestru na potrzeby CBAM, gdy wdrażała przejściowy rejestr CBAM przewidziany w rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) 2023/1773.

Zgodnie z rozporządzeniem (UE) 2023/956 Komisja ma przyjąć przepisy wykonawcze dotyczące stosowania rejestru CBAM.

Rejestr CBAM powinien być systemem do składania i zarządzania deklaracjami CBAM, w tym kontrolami, ocenami orientacyjnymi i procedurami przeglądu. Rejestr CBAM powinien zawierać dane o upoważnionych deklarantach CBAM, wnioskodawcach składających wnioski o przyznanie statusu upoważnionego deklaranta CBAM, operatorach i akredytowanych weryfikatorach CBAM. Informacje o operatorach powinny być zawarte w oddzielnej sekcji rejestru CBAM. Rejestr CBAM powinien również obejmować infrastrukturę informatyczną wymaganą do umożliwienia zadań analitycznych inherentnych w funkcjach analizy ryzyka CBAM, które ma wykonywać Komisja.

Celem tej inicjatywy jest utworzenie rejestru CBAM, tj. elektronicznej bazy danych służącej do składania deklaracji CBAM i zarządzania nimi, w tym kontroli, orientacyjnych ocen oraz procedur dotyczących przekazywania informacji i przeglądu.

Rejestr CBAM powinien zawierać dane dotyczące upoważnionych zgłaszających, wnioskodawców, którzy chcą zostać upoważnionymi zgłaszającymi, oraz operatorów i instalacji w państwach trzecich.

Rejestr zacznie funkcjonować od stycznia 2025 r. w odniesieniu do udzielania zgłaszającym upoważnień i od stycznia 2026 r. w odniesieniu do obowiązków sprawozdawczych CBAM.

Aby zapewnić skuteczny i jednolity system raportowania, należy ustanowić ustalenia techniczne dotyczące funkcjonowania rejestru CBAM. Takie ustalenia obejmują ustalenia dotyczące rozwoju rejestru CBAM, interfejsów, ochrony danych, aktualizacji danych, ograniczenia przetwarzania danych, własności systemu i bezpieczeństwa, a także testowania i wdrażania w celu konserwacji i potencjalnych modyfikacji. Takie ustalenia powinny być zgodne z zasadą ochrony danych w fazie projektowania i domyślnie, przewidzianą w artykule 27 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1725 oraz artykule 25 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679, a także z bezpieczeństwem przetwarzania przewidzianym w artykule 33 rozporządzenia (UE) 2018/1725 i artykule 32 rozporządzenia (UE) 2016/679.

Link: <https://pracodawcy.pl/mechanizm-dostosowywania-cen-na-granicach-z-uwzględnieniem-emisji-co2-cbam-ustanowienie-rejestru-cbam/>

- **Publikacje oraz inne informacje:**

1. Zmiany klimatu – ratyfikowane przez UE porozumienie paryskie - Climate change – Paris Agreement, ratified by EU

Decyzja Rady (UE) 2016/1841 z dnia 5 października 2016 r. w sprawie zawarcia, w imieniu Unii Europejskiej, porozumienia paryskiego przyjętego na mocy Ramowej konwencji Narodów Zjednoczonych w sprawie zmian klimatu / Council Decision (EU) 2016/1841 of 5 October 2016 on the conclusion, on behalf of the European Union, of the Paris Agreement adopted under

[the United Nations Framework Convention on Climate Change – OJ L 282, 19.10.2016, p. 1–3](#)

[Porozumienie paryskie / Paris Agreement – OJ L 282, 19.10.2016, p. 4–18](#)

W 2014 r. kraje UE wyznaczyły sobie wiążący cel redukcji emisji gazów cieplarnianych o 40% do 2030 r. w porównaniu z poziomami z 1990 r. Wiązało się to z przejściem na czyste, zrównoważone formy energii, które muszą też być konkurencyjne i niedrogie. UE uznaje potrzebę wprowadzenia zachęt sprzyjających niezbędnym inwestycjom w tym obszarze.

Porozumienie paryskie zostało przyjęte przez 195 państw w Paryżu w grudniu 2015 r. i zastępuje ono protokół z Kioto z 1997 r. Porozumienie wzmacnia globalną reakcję na zagrożenie związane ze zmianą klimatu, wyznaczając kierunek obecnych polityk na osiągnięcie neutralności klimatycznej do końca obecnego stulecia. Dokument wszedł w życie 4 listopada 2016 r. i ma zastosowanie od 2020 r.

Decyzja Rady Unii Europejskiej ratyfikuje porozumienie paryskie w sprawie zmian klimatu w imieniu wszystkich krajów Unii Europejskiej. Porozumienie ma na celu wzmocnienie światowej reakcji na zagrożenie związane ze zmianą klimatu, również poprzez ograniczenie ocieplenia znacznie poniżej 2°C.

Na mocy porozumienia kraje UE mają:

- osiągnąć długoterminowy cel utrzymania światowego wzrostu temperatury znacznie poniżej 2°C w stosunku do poziomu sprzed epoki przemysłowej,
- kontynuować dodatkowe wysiłki na rzecz zatrzymania tego wzrostu na poziomie 1,5°C,
- przygotować i stosować krajowe plany działania (zaplanowany, ustalony na szczeblu krajowym wkład) w celu osiągnięcia tych celów,
- informować siebie nawzajem oraz informować opinię publiczną o postępach w realizacji swoich zobowiązań,
- od 2023 r. przeprowadzać, co pięć lat, globalne podsumowanie emisji we współpracy z międzynarodowymi partnerami, w celu ustalenia kolejnych celów w oparciu o naukowe dowody i osiągnięte wyniki,
- podjąć działania mające na celu przeciwdziałanie skutkom zmian klimatu, których nie można już uniknąć,
- udzielać praktycznego i finansowego wsparcia krajom rozwijającym się, aby pomóc im w adaptacji do zmian klimatu.

Link: <https://pracodawcy.pl/zmiany-klimatu-ratyfikowane-przez-ue-porozumienie-paryskie-climate-change-paris-agreement-ratified-by-eu/>

2. [Bezpłatny webinar Deloitte: ESG w podatkach – co nas czeka w 2025 r.?](#)

[Bezpłatne seminarium on-line: ESG w podatkach – co nas czeka w 2025 r.?; 20 listopada 2024 r., godz. 10:00 – 10:45](#)

Regulacje ESG dotyczą bardzo różnych sfer prowadzenia biznesu i mają różny charakter. Część z nich ma być zachętą do podejmowania coraz bardziej ambitnych celów w zakresie środowiska, w obszarze społecznym czy ładu korporacyjnego, czy też stanowić ramy do bycia transparentnym w podejmowanych działaniach. Niemniej ustawodawca sięga również po konkretne narzędzia stymulując wprost konkretne zachowania biznesu. Są to określone obowiązki, o charakterze sprawozdawczo raportowym oraz nierzadko wiążące się z konkretnymi opłatami. Pojawiają się daty, procenty, stawki, systemy i platformy. Za nieprawidłowe wypełnianie obowiązków, spółka może otrzymać karę środowiskową.

Implementacja Dyrektywy SUP to szereg zmian dla polskiego biznesu – czas na podsumowanie pierwszych doświadczeń oraz przygotowanie się do rozliczenia opłat i dopełnienia obowiązków sprawozdawczych w 2025 r. Ponadto, nowe obowiązki dla importerów związane z CBAM oraz EUDR. Na co trzeba zwrócić szczególną uwagę w 2025? Eksperti Deloitte podczas webinaru podzielą się praktycznym doświadczeniem projektowym w temacie obowiązków ESG o charakterze prawno-podatkowym.

Agenda:

1. Doświadczenia związane z implementacją SUP

- Praktyczne problemy dotyczące opłaty pobieranej od użytkownika końcowego (tzw. opłata konsumentka)
- Konieczność rozliczenia rocznej opłaty związanej z ROP – Rozszerzoną Odpowiedzialnością Producenta (tzw. opłata producencka)
- Identyfikacja produktów objętych opłatą – teoria a praktyka
- Trudności we właściwym wskazaniu podmiotu wprowadzającego do obrotu
- Rozliczenie opłat i obowiązki sprawozdawcze w 2025 r.
- Opłata na publiczne kampanie edukacyjne – kwestie praktyczne

2. System kaucyjny od 1 stycznia 2025 r.

- Podstawy funkcjonowania systemu kaucyjnego
- Zawilości wynikające z wejścia w życie systemu kaucyjnego
- Przegląd stosowanych opakowań pod kątem systemu kaucyjnego
- System kaucyjny a wyzwania w zakresie podatku VAT
- Dlaczego warto wystąpić po interpretację indywidualną?

3. Dlaczego warto wystąpić po interpretację indywidualną?

4. CBAM – jak zmieniają się warunki sprawozdawczości od drugiej połowy 2024 roku?

5. EUDR – nowe wyzwania dla importerów związane z unijnymi przepisami dot. zapobiegania wylesianiu i degradacji lasów

Webinar jest skierowany do wszystkich podmiotów, które w swojej działalności wykorzystują produkty/opakowania/materiały wykonane z tworzyw sztucznych jednorazowego użytku oraz działają na rynku napojów.

Dobiega końca pierwszy rok obowiązywania nowych opłat wynikających z ustawy implementującej regulację Dyrektywy SUP (ang.: Single-Use Plastics). To z pewnością dobry czas na przedstawienie pierwszych naszych doświadczeń w zakresie nowych opłat, tj. opłaty pobieranej od użytkownika końcowego (tzw. opłata konsumentka), opłaty związanej z ROP – Rozszerzoną Odpowiedzialnością Producenta (tzw. opłata producencka) czy opłaty na finansowanie publicznych kampanii edukacyjnych. Przed nami również konieczność przygotowania się do rozliczenia rocznych opłat i dopełnienia obowiązków sprawozdawczych na początku 2025 r.

Co więcej od 1 stycznia 2025 r., w wyniku implementacji unijnej dyrektywy ws. zmniejszenia wpływu niektórych produktów z tworzyw sztucznych na środowisko, zacznie obowiązywać system kaucyjny na jednorazowe butelki z tworzyw sztucznych do 3 litrów, szklane butelki wielorazowego użytku do 1,5 litra oraz metalowe puszki o pojemności do 1 litra.

System kaucyjny to z pewnością rewolucja biznesowa i logistyczna dla szeregu podmiotów. Niemniej jednak nadchodzące zmiany rodzą również inne trudności, choćby w zakresie interpretacji pojęcia napoju, zaklasyfikowania wykorzystywanych opakowań, a także na gruncie stricte podatkowym, m.in. w obszarze podatku VAT.

Źródłem wyzwań dla importerów niezmiennie pozostaje mechanizm CBAM, który na obecnym etapie wdrożenia wymaga składania kwartalnych sprawozdań na dedykowanej platformie elektronicznej dot. przywożonych wyrobów wysokoemisyjnych i wbudowanych w nie emisji. Dużą zmianą, wchodzącą w życie od III kwartału 2024 r., jest wymóg raportowania rzeczywistych wartości emisji wbudowanych w importowane towary, bez możliwości dalszego, nieograniczonego korzystania z wartości domyślnych publikowanych przez Komisję Europejską.

Podobnym źródłem nowych wyzwań i formalności są unijne regulacje dotyczące udostępniania na rynku unijnym i wywozu z Unii towarów i produktów związanych z wylesianiem i degradacją lasów, czyli tzw. przepisy „EUDR”. Warto zaznaczyć, że dla dużych przedsiębiorców, obowiązki związane z dochowywaniem należytej staranności oraz składaniem oświadczeń dot. realizowanych transakcji wejdą w życie już z końcem grudnia bieżącego roku.

Podczas webinaru przedstawione zostaną doświadczenia w zakresie obowiązywania nowych opłat, obowiązki sprawozdawcze wynikające z implementacji Dyrektywy SUP, spoczywające na przedsiębiorcach na początku 2025 r, wskazane zawiłości i pojawiające się wśród przedsiębiorców pytania, wiążące się z wejściem w życie systemu kaucyjnego oraz nakreśliły możliwe bezpieczne i skuteczne rozwiązania.

W obliczu pierwszych doświadczeń związanych z implementacją do krajowego ustawodawstwa regulacji unijnych, a także przy uwzględnieniu pojawiających się nowych obowiązków ważne jest systematyczne pogłębianie wiedzy w tej tematyce, by móc zweryfikować dotychczasowe praktyki obowiązujące w firmie i zaplanować kolejne kroki. Dlatego na webinar zapraszamy m.in. członków zarządów, dyrektorów finansowych, dyrektorów ds. zrównoważonego rozwoju, specjalistów ds. ochrony środowiska, głównych księgowych oraz pracowników działów finansowo-księgowych i podatkowych, pracowników działów prawnych przedsiębiorstw, pracowników działów controllingu, pracowników działów administracyjnych i związanych z gospodarką magazynową i logistyką.

Zapraszamy do udziału w webinarze!

Link: <https://pracodawcy.pl/bezplatny-webinar-deloitte-esg-w-podatkach-co-nas-czeka-w-2025-r/>

3. Raport KPMG: Rosnące znaczenie ESG due diligence

Raport KPMG „Global ESG Due Diligence+ study 2024”

Raport „Global ESG Due Diligence+ study 2024” opiera się na trzech głównych źródłach:

- Globalnej ankiecie przeprowadzonej online z udziałem ponad 600 inwestorów aktywnych na rynku fuzji i przejęć w 35 krajach, reprezentujących różne sektory i regiony.
- Serii wywiadów pogłębionych z 50 respondentami.
- Uzupełniających obserwacjach rynkowych ekspertów KPMG w dziedzinie ESG.

Raport przedstawia wyniki analizy tego, jak wiodący inwestorzy finansowi stosują podejście do ESG, łącząc dogłębne zrozumienie możliwości i ryzyk biznesowych, operacyjnych i finansowych wynikających ze zmieniających się przepisów ESG i oczekiwań interesariuszy, koncentrując się na zyskach finansowych i niefinansowych. Raport zawiera również spostrzeżenia dotyczące tego, w jaki sposób inwestorzy i doradcy radzą sobie z powszechnymi wyzwaniami związanymi z analizą ESG, a także przedstawia przyszłe trendy w tym obszarze.

ESG due diligence, zgodnie z globalnym trendem, zaczyna odgrywać coraz większą rolę na polskim rynku transakcyjnym. Według badania przeprowadzonego przez KPMG,

uczestniczący w nim inwestorzy zauważyli zwiększone znaczenie badania ESG due diligence w ciągu ostatnich 12-18 miesięcy i prognozują kontynuację tego trendu w przyszłości.

Jest to sprzeczne z wcześniejszymi oczekiwaniami spadku znaczenia czynników ESG spowodowanych mniejszą aktywnością na rynku M&A, niepewnością ekonomiczną czy oporem przed zagadnieniami związanymi z ESG w niektórych regionach. Raport KPMG „Global ESG Due Diligence+ study 2024”, omawiający aktualny stan ESG due diligence w Polsce i na świecie, opisuje wyzwania dla inwestorów oraz oczekiwania na przyszłość.

Dlaczego ESG due diligence jest istotne w procesach transakcyjnych?

ESG due diligence staje się coraz ważniejszym elementem współczesnych procesów transakcyjnych. Wynika to z kilku kluczowych czynników:

- Rosnąca świadomość społeczna i presja inwestorów

Inwestorzy coraz częściej zwracają uwagę na kwestie ESG przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych. Podmioty, które nie przykładają wagi do tych zagadnień, mogą być postrzegane jako mniej atrakcyjne i być obciążone większym ryzykiem.

- Zmiany regulacyjne

Wiele krajów wprowadza lub planuje wdrożenie regulacji dotyczących ESG, które nakładają na podmioty obowiązki raportowania i zarządzania ryzykiem w tym obszarze. Niedopełnienie tych obowiązków może wiązać się z ponoszeniem kar finansowych i innych sankcji.

- Zarządzanie ryzykiem

ESG due diligence pozwala zidentyfikować i ocenić potencjalne ryzyka związane z kwestiami środowiskowymi, społecznymi i ładem korporacyjnym, które mogą mieć wpływ na wartość spółki i jej przyszłe wyniki.

- Budowanie wartości

ESG due diligence może przyczynić się do znalezienia rozwiązań mających na celu poprawę efektywności operacyjnej, zmniejszenie kosztów i zwiększenia konkurencyjności danego podmiotu.

- Reputacja

Spółkę, które przykładają wagę do kwestii ESG, są postrzegane jako bardziej odpowiedzialne i wiarygodne, co może korzystnie wpłynąć na ich wizerunek i relacje z klientami, partnerami i pracownikami.

Najważniejsze informacje z raportu

1. Aż 80% inwestorów deklaruje, że ESG stanowi istotny element w agendzie transakcji M&A.
2. Ponad połowa inwestorów spodziewa się, że w ciągu najbliższych 24 miesięcy będzie przeprowadzać badanie ESG due diligence w odniesieniu do większości planowanych transakcji.
3. Inwestorzy finansowi częściej niż inwestorzy strategiczni koncentrują się na ryzykach i możliwościach związanych z ESG w celu ochrony lub tworzenia wartości podmiotu, w który inwestują.
4. 45% ankietowanych inwestorów doświadczyło istotnego wpływu wniosków płynących z analizy ESG due diligence na przeprowadzane transakcje (z czego ponad połowa dotyczyła tzw. „deal breakers”, czyli czynników wpływających na decyzję o wstrzymaniu/zaniechaniu transakcji).
5. Dwoma kluczowymi korzyściami wynikającymi z przeprowadzenia badania ESG due diligence są: aspekty finansowe związane z identyfikacją ryzyka lub szans na wczesnym etapie transakcyjnym (58% respondentów zgadza się z tym stwierdzeniem),

a także możliwości skuteczniejszego reagowania na wymogi regulacyjne (44% respondentów zgadza się z tym stwierdzeniem).

6. Mimo rosnącego znaczenia analizy due diligence z obszaru ESG, wśród inwestorów wciąż odczuwalne są ograniczenia budżetowe i presja.

Dodatkowo, wyniki badania ESG due diligence mogą wspomóc proces negocjacji cenowych, określeniu warunków umowy, identyfikacji potencjalnych zobowiązań środowiskowych, społecznych i związanych z ładem korporacyjnym. Współczesne procesy transakcyjne nie mogą ignorować kwestii tego obszaru. ESG due diligence staje się niezbędnym elementem w ocenie wartości i ryzyka podmiotu, a także w budowaniu jego reputacji i konkurencyjności.

Pomimo wyzwań ESG due diligence nadal zyskuje na znaczeniu

Badanie ESG due diligence jest coraz istotniejszym elementem procesu transakcyjnego również w Polsce. Nawet 70% inwestorów, którzy wzięli udział w badaniu KPMG przyznało, że w transakcjach przeprowadzonych w ciągu ostatnich 12-18 miesięcy, pomimo wyzwań, obszar ESG zyskiwał na znaczeniu.

Światowe rynki fuzyj i przejęć zwolniły w obliczu wyższych stóp procentowych. Niepewność geopolityczna i gospodarcza zebrała swoje żniwo, zmieniając priorytety wielu podmiotów. W niektórych krajach toczy się ożywiona debata publiczna na temat zalet i zasadności uwzględniania czynników ESG w decyzjach inwestycyjnych.

Pomimo tych przeciwności, ponad połowa inwestorów na całym świecie (58%) potwierdziła, że przeprowadza analizę ESG due diligence ze względu na wartość, jaką ich zdaniem przyniesie ona ich inwestycjom. Co więcej, 79% doświadczonych inwestorów wykorzystuje wyniki badania ESG due diligence do opracowywania planów działania po zamknięciu transakcji.

KPMG przeprowadziło pogłębione badanie wśród inwestorów, a także ekspertów w dziedzinie ESG. Raport przedstawia aktualne spostrzeżenia dotyczące ESG due diligence, a także omawia wyzwania, przed jakimi stoją uczestnicy rynku transakcyjnego oraz prognozy na przyszłość.

Wyzwania związane z przeprowadzaniem ESG due diligence nadal istnieją, ale pojawiają się również rozwiązania

Wiodący inwestorzy łączą kwestie ESG z założeniami inwestycyjnymi, generując wartość finansową i niefinansową. Integrują oni dogłębne zrozumienie rynkowych, operacyjnych i finansowych ryzyk oraz możliwości wynikających ze zmieniających się przepisów ESG i oczekiwań interesariuszy z podejściem skupionym na osiągnięciu zwrotów finansowych w trakcie posiadania inwestycji. Wykorzystują zaawansowane narzędzia takie jak rozwiązania typu Baseline, zintegrowane plany działania na 100 dni, czy analiza źródeł finansowania. Wszystko to w celu poprawy wyników takich jak zwiększenie przychodów, zmniejszenia kosztów lub minimalizacji ryzyka inwestycji w obszarach środowiskowych, społecznych i ładu korporacyjnego. Wśród najczęściej zgłaszanych tematów znajdują się dekarbonizacja, recykling, obieg zamknięty i zarządzanie łańcuchem dostaw, a także kwestie społeczne i zagadnienia związane z ładem korporacyjnym.

Inwestorzy napotykają trudności z wyborem odpowiedniego, a przy tym wykonalnego zakresu analiz, pozyskiwaniem jakościowych danych od spółek oraz kwantyfikacją potencjalnych wniosków. Dla każdego z tych wyzwań pojawiają się jednak nowe rozwiązania. W odniesieniu do zakresu analiz, coraz bardziej klarowne staje się, które zagadnienia faktycznie powinny być częścią badania ESG due diligence, a nacisk analiz skupiony jest na możliwości generowania wartości, a nie tylko na ogólnych wzorcach. W kontekście jakości danych, dostrzegamy istotną możliwość dla sprzedających i ich doradców w zwiększeniu wartości transakcji poprzez zlecenie przygotowania wysokiej jakości dokumentacji ESG. Jeśli chodzi o wyzwania związane z kwantyfikacją, coraz częstszym modelem działania staje się współpraca zespołów zajmujących się analizą ESG due diligence z zespołami ds. rynkowego i operacyjnego due diligence.

Znaczenie ESG due diligence a ograniczenia budżetowe

Pomimo licznych dowodów na korzyści płynące z badania ESG due diligence, budżety przeznaczane przez inwestorów na ten obszar analizy pozostają niskie w porównaniu z innymi obszarami due diligence, takimi jak analiza finansowa, rynkowa czy prawna. Ograniczenia te wpływają na możliwości specjalistów z zakresu ESG do przeprowadzania dogłębnych analiz w złożonych kwestiach środowiskowych, społecznych i związanych z ładem korporacyjnym, których poszukują inwestorzy.

Rozwiązanie wyzwań wymaga pełnozakresowego podejścia, obejmującego współpracę z ekspertami, wykorzystanie technologii i rozwijanie wiedzy. Wraz ze wzrostem znaczenia kwestii ESG, inwestorzy i doradcy będą musieli stale udoskonalać swoje strategie, co wiąże się również z dostosowywaniem budżetu w celu skutecznego oceniania ryzyka i możliwości związanych z ESG.

Cztery dźwignie generowania wartości związanej z ESG

1. Powiązanie ESG z założeniami inwestycyjnymi

Wiodący inwestorzy aktywnie poszukują opcji strategicznych w zakresie ESG już na etapie rozważania inwestycji w dany biznes.

2. Przygotowanie podstawowych wskaźników i mierników ESG

Opracowanie kompleksowych ram do oceny i porównywania wskaźników ESG w różnych transakcjach umożliwia inwestorom analizę statusu ESG różnych aktywów i spółek, a także identyfikację potencjalnych ryzyk i szans.

3. Uwzględnienie wyników analizy ESG due diligence w planach działania po zamknięciu transakcji

Po rozpoznaniu ryzyk i szans związanych z ESG, kluczowym krokiem jest włączenie ustaleń z badania due diligence do planowanych działań po zamknięciu transakcji, w celu lepszego wsparcia planów transformacyjnych.

4. Systematyczne wykorzystywanie ekspertyzy finansowej do wspierania transformacji ESG

Wiodący inwestorzy wykorzystują swoje doświadczenie i wiedzę finansową do identyfikowania możliwości inwestycyjnych i wykorzystania dostępnych mechanizmów finansowania ESG, zwiększając tym samym ogólną wartość finansową i niefinansową inwestycji.

Trzy obszary tworzenia wartości, które należy wziąć pod uwagę przy badaniu ESG due diligence

1. Minimalizacja ryzyka inwestycji

Doświadczeni inwestorzy dążą do opracowania rozwiązań zmniejszających narażenie na ryzyko w obszarze ESG, w tym związane z klimatem, grzywnami, czy utratą reputacji, co przyczynia się do poprawy przepływów pieniężnych, uzyskania korzystniejszych warunków finansowania i zwiększenia wartości inwestycji.

2. Redukcja kosztów w oparciu o działania związane z ESG

Inwestorzy szukają sposobów na obniżenie kosztów poprzez dekarbonizację, minimalizację odpadów i poprawę obiegu zamkniętego, co prowadzi do pozytywnych wyników finansowych i niefinansowych, takich jak zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych i poprawa efektywności wykorzystania zasobów.

3. Poprawa wyników w zakresie zrównoważonego rozwoju

Poszukując wartości finansowej i pozafinansowej związanej z dekarbonizacją operacji i produktów na wczesnym etapie cyklu transakcyjnego, inwestorzy są bardziej przygotowani do zwiększenia konkurencyjności produktów, poprawy ogólnego potencjału wzrostu przychodów oraz wywierania pozytywnego wpływu na środowisko.

Global ESG due diligence+study 2024: Moving from risk to value creation

This is the first global KPMG study on ESG due diligence in M&A transactions. It builds on our 2022 industry-leading international study on ESG due diligence in the Europe, Middle East and Africa (EMA) region that showed clear evidence of the rising importance of ESG due diligence in transactions, the practical challenges faced by deal practitioners, as well as first glances at “what good looks like.” In 2023, our follow-up study in the US found similar developments, albeit slightly less pronounced than in the EMA region.

Since conducting the previous studies, the world has changed. In many geographies, M&A markets have decelerated in the face of higher interest rates. Geopolitical and economic uncertainty has increased, shifting the priorities of many businesses. And, in some geographies, there is a vivid public debate about the merits and justification of including ESG factors in investment decisions.

In light of these developments, this study aims to achieve two main goals. First, it establishes a global baseline and creates comparability between the different regions of the world. To this end, we surveyed more than 600 dealmakers and conducted 50 in depth client and expert interviews globally on the topic in a consistent manner. Second, it sets out to re-examine the relevance of ESG due diligence in transactions.

As you will see on the following pages, the results clearly confirm previous findings. Not only is ESG due diligence still important, but in fact, a clear majority of respondents indicates that ESG in transactions has increased in priority in the past 12 to 18 months, despite the current headwinds. The motivations to conduct ESG due diligence and the challenges faced by practitioners were also in line with previous studies. While there are some nuanced regional differences, the ‘direction of travel’ appears to be comparable across the regions.

To avoid repetition, this report will reference trends explained in the earlier studies to make room to discuss interesting differences between the regions and dive deeper on key topics at the ‘frontier’ of current practice.

Specifically, we look at how leading financial investors are applying a value creation lens to ESG by combining a deep understanding of the commercial, operational, and financial risks and opportunities triggered by evolving ESG regulations and stakeholder behaviors with a disciplined focus on financial returns. We also share insights on how some of the prevalent challenges in ESG due diligence are being mitigated by leading investors and advisors.

We thank the over 600 active dealmakers who have shared their insights with us for this study and we hope, that like our initial publications, it provides valuable ideas and inspiration for practitioners to further advance their approach for ESG due diligence in 2024.

Global insights at a glance

1. ESG due diligence continues to rise in importance, despite headwinds.

Dealmakers report an increased importance of ESG due diligence over the past 12 to 18 months, and expect further increases soon. This counters initial expectations of a decline in the importance of ESG factors due to softer M&A activity, economic uncertainty and an ESG backlash in some geographies.

2. Leading investors tie ESG to the investment thesis and drive financial value from it.

They do this by combining a deep understanding of the commercial, operational, and financial risks and opportunities triggered by evolving ESG regulations and stakeholder expectations with a disciplined focus on financial returns during the holding period. They use tools like comprehensive baselining, integrated 100-day action plans, and a systemic scan for sources of financing to improve their investee’s performance. Such performance improvements can materialize in the form of increasing revenues, decreasing costs, or de-risking of an investment, across various environmental and social and governance areas — at this moment, typically in connection with themes such as decarbonization, recycling and circularity and supply chain management.

3. Challenges in conducting ESG due diligence persist, but solutions are emerging.

Investors struggle with selecting a meaningful, yet actionable scope with receiving quality data from target companies, and with quantifying potential findings. However, for each of these challenges, there are emerging solutions. On scoping, it is becoming increasingly clear which topics should indeed be part of an ESG due diligence workstream, with the focus moving from values to value. On data quality, we see a great opportunity for sellers and sell-side advisors to drive value from divestments by commissioning higher-quality ESG vendor documentation. And on quantification, the synergies between ESG due diligence teams and commercial and operational due diligence teams are becoming clearer.

4. ESG due diligence matters, but budgets don't match.

Despite growing evidence of the importance and benefits of ESG due diligence, budgets remain low for ESG due diligence compared to other due diligence workstreams, such as financial, commercial or legal. This limits ESG specialists' ability to perform in-depth analysis across the many complex environmental, social and governance topics that investors seek.

Link: <https://pracodawcy.pl/raport-kpmg-rosnace-znaczenie-esg-due-diligence/>

4. Webinar: Taiwan AI Alliance & Polish IoT & AI Cluster SINOTAIC, Smart Cities, 20.11.2024

Związek Pracodawców Polska Miedź, organizator projektu Akademia Rozwoju Przemysłu 4.0 zaprasza na bezpłatny webinar: Vision for Sustainable Cities through AI & Green Energy, który odbędzie się 20 listopada 2024 w godz. 9:00-11:00.

Spotkanie organizowane jest przez naszego partnera merytorycznego Polski Klaster IoT i AI SINOTAIC.

Webinarium jest organizowane przez Taiwan AI Alliance i Polski Klaster IoT i AI SINOTAIC.

Data: 20 listopada 2024 ☺ r. godz. 16:00–18:00 (Tajwan) / 9:00–11:00 (Polska); Wydarzenie online.

Prelegenci reprezentują ASUS MAAS, TMS Technologies, Instytut Badawczy Hon Hai, Sinotaic, Urząd Miasta Gdyni, Urząd Miasta Lublin i APAGroup .

Szczegóły publikowane są na bieżąco na kanałach społecznościowych Klastra.

Wydarzenie jest zamknięte, rejestracja jest obowiązkowa.

Związek Pracodawców Polska Miedź jest członkiem SINOTAIC.

Link: <https://pracodawcy.pl/webinar-taiwan-ai-alliance-polish-iot-ai-cluster-sinotaic-smart-cities-20-11-2024/>

5. Strefa samorządu Deloitte: KPO a VAT – jak JST powinny przygotować się na wyzwania podatkowe przy inwestycjach z Krajowego Planu Odbudowy?

Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności (KPO) to strategiczny plan finansowy, którego celem jest odbudowa gospodarki po skutkach pandemii COVID-19. Dzięki środkom unijnym i wsparciu finansowemu z KPO, jednostki samorządu terytorialnego (JST) będą realizować projekty, które powinny przynieść długotrwałe korzyści dla lokalnych społeczności, zwiększając konkurencyjność i innowacyjność czy poprawiając stan infrastruktury. W kontekście inwestycji finansowanych z KPO bardzo istotne znaczenie ma kwestia możliwości odzyskania podatku VAT, który w odniesieniu do środków z KPO nie jest kosztem kwalifikowalnym.

Z tej publikacji dowiesz się:

- Jakie kwoty i formy wsparcia finansowego przewidziano dla Polski z Funduszu Odbudowy.

- Na jakie inwestycje JST mogą przeznaczyć środki z KPO, zgodnie z celami Unii Europejskiej.
- Jakie wyzwania związane z kwalifikowalnością podatku VAT muszą uwzględnić JST realizujące projekty z KPO.

Co to jest KPO?

KPO to kompleksowy plan wsparcia finansowego o szerokim zakresie działań, który został opracowany, aby złagodzić negatywne skutki pandemii COVID-19 oraz wspierać zrównoważony rozwój gospodarczy. Jest to polska część unijnego Funduszu Odbudowy, który ma na celu nie tylko odbudowę gospodarki, ale również transformację ekologiczną, cyfryzację oraz poprawę kondycji społecznej i zdrowotnej kraju.

Polska z Funduszu Odbudowy, do rozdysponowania w ramach KPO, powinna otrzymać łącznie ok. 60 mld EUR, w tym 25 mld EUR w postaci dotacji i 34,5 mld EUR w formie preferencyjnych pożyczek.

Na co można przeznaczyć środki z KPO?

Środki przyznane z KPO zostaną przeznaczone wyłącznie na inwestycje wpisujące się w określone w KPO cele. Zgodnie z celami Unii Europejskiej, znaczna część budżetu KPO zostanie przeznaczona na cele klimatyczne (ok. 45%) oraz na transformację cyfrową (ok. 21%). W przypadku JST, finansowanie z KPO będzie obejmowało, przykładowo – inwestycje wspierające rozwój infrastruktury cyfrowej (e-usługi publiczne), transformację ekologiczną (np. instalacje odnawialnych źródeł energii), rozwój transportu oraz infrastruktury drogowej i kolejowej (np. autobusy elektryczne) ochronę zdrowia i inwestycje w infrastrukturę medyczną (np. modernizacja budynków uczelni medycznych).

KPO a kwalifikowalność VAT

W przeciwieństwie do licznych dotychczasowych programów, z których JST otrzymywały dofinansowania, w ramach KPO podatek VAT nie jest kosztem kwalifikowalnym. Oznacza to, że JST realizujące inwestycje z wykorzystaniem środków z KPO nie mogą liczyć na pokrycie kosztu VAT z tych środków, niezależnie od tego, czy przysługuje im jakiegokolwiek prawo do odliczenia VAT od wydatków poniesionych na daną inwestycję sfinansowaną z KPO. Dla samorządów jest to istotne wyzwanie finansowe, ponieważ podatek VAT od kosztownych inwestycji może stanowić znaczne obciążenie.

Brak kwalifikowalności VAT w ramach KPO wymaga więc odpowiedniego przygotowania się do projektów i planowania ich montażu finansowego z uwzględnieniem potencjalnych obciążeń podatkowych. Oznacza to, że JST powinny w miarę możliwości skalkulować potencjalny koszt VAT związany z projektem oraz przewidzieć środki na pokrycie VAT we własnym budżecie lub poszukać innych źródeł finansowania (np. z kredytów). Brak odpowiedniego zabezpieczenia środków na pokrycie VAT może prowadzić do opóźnień w realizacji inwestycji lub problemów finansowych, które mogą mieć wpływ na całość budżetu JST.

Analiza możliwości odliczenia VAT – klucz do finansowej efektywności

W zależności od rodzaju inwestycji, JST może nie przysługiwać prawo do odliczenia VAT, przysługiwać prawo do odliczenia VAT jedynie częściowe lub może przysługiwać prawo do odliczenia pełnych kwot VAT. Jest to kwestia wymagająca kompleksowej analizy, ponieważ zasady odliczeń VAT są skomplikowane i zależą nie tylko od tego, czy i w jakim zakresie inwestycja sfinansowana z KPO będzie wykorzystywana przez JST w działalności gospodarczej opodatkowanej VAT, ale także od aktualnej praktyki interpretacyjnej organów podatkowych i praktyki orzeczniczej sądów administracyjnych.

Biorąc pod uwagę powyższe aspekty, JST w pierwszej kolejności powinny poddać pogłębionej analizie kwestię możliwości odzyskania VAT – już na etapie planowania lub rozpoczęcia realizacji inwestycji. Analiza taka może pozwolić nie tylko oszacować wysokość podatku VAT,

jaka będzie musiała zostać sfinansowana przez JST, ale również potencjalnie może uefektywnić przepływy finansowe oraz ostateczny koszt inwestycji.

Warto również pamiętać, że w określonych przypadkach potwierdzenie przysługującego prawa do odliczenia VAT (w tym jego zakresu) w drodze interpretacji indywidualnej przepisów prawa podatkowego może wymagać wszczęcia postępowania sądowego, które – jak wynika z doświadczenia Deloitte – może potrwać nawet ok. 3-4 lata. Wczesna analiza możliwości dokonania odliczenia VAT i, w konsekwencji, ewentualne wczesne rozpoczęcie postępowań sądowych mających na celu potwierdzenie możliwie korzystnego dla JST prawa i zakresu prawa do odliczenia VAT, może więc być kluczowa nawet dla możliwości zrealizowania inwestycji.

Link: <https://pracodawcy.pl/strefa-samorzadu-deloitte-kpo-a-vat-jak-ist-powinny-przygotowac-sie-na-wyzwania-podatkowe-przy-inwestycjach-z-krajowego-planu-odbudowy/>

Źródło: EUR-Lex; Komisja Europejska; Deloitte Polska (Deloitte Touche Tohmatsu Limited – Deloitte Global); KPMG International (KPMG Advisory sp. z o.o. sp. k.); Polski Klaster IoT & AI SINOTAIC, Taiwan AI Alliance